نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی
دوره ششم، پاییز ۱۴۰۱، شماره سوم، صفحات ۴۵۲ تا ۴۵۴

خلاصه سیاستی

حکمرانی مشارکتی در حمایت غذایی از اقشار آسیب‌پذیر: تلاقی هم‌افزایی و نوآوری

مونا پورقادری[۱]، نسرین امیدوار[۲]، امیرحسین تکیان[۳*]

۱. کاندیدای دکترای تخصصی سیاست‌های غذا و تغذیه، دانشکده علوم تغذیه و صنایع غذایی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران
۲. استاد، گروه تغذیه جامعه، دانشکده علوم تغذیه و صنایع غذایی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران
۳. *نویسنده مسئول: استاد، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران، takian@tums.ac.ir

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۴/۲۵ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۸/۰۸

چکیده

این خلاصه سیاستی، ساختار مشارکتی را برای حکمرانی برنامه ملی حمایت غذایی از اقشار آسیب‌پذیر، به‌عنوان بخشی از نظام جامع حمایت‌های اجتماعی، پیشنهاد می‌دهد. نویسندگان خواهان توجه به تعدادی از پیشنهادها در جهت ارتقای کیفیت طراحی و اجرای برنامه مذکور هستند که با دیدگاه شبکه‌ای تسهیل می‌شود.

کلیدواژه‌ها: اقشار آسیب‌پذیر، ایران، حکمرانی مشارکتی، حمایت‌های غذایی

مقدمه

مطابق با رویکرد آمارتیا سن (۱۹۸۱)، هر نقصان در منابع برای تأمین امنیت غذایی را می‌توان با پاسخ‌های حمایت اجتماعی بی‌اثر کرد. برنامه‌های حمایت غذایی به‌صورت غیرمستقیم (انتقال مشروط یا غیرمشروط پول نقد یا اعتبار)، از متداول‌ترین سازوکارهای حمایت اجتماعی از اقشار آسیب‌پذیر هستند، لیکن تأثیرات آنها به کیفیت طراحی و اجرا وابسته خواهد بود (۱). در چارچوب راهبردهای جهانی برای تأمین تغذیه و امنیت غذایی، ساختارهای مناسب حکمرانی به‌عنوان لازمه تصمیمات کارا و اطمینان از ثبات سازمانی، شفافیت، مسئولیت‌پذیری، حاکمیت قانون و عدم تبعیض در نظر گرفته شده‌اند (۲ و ۳).

با درنظرگرفتن لزوم تداوم و گسترش برنامه‌های حمایت غذایی از خانوارهای آسیب‌پذیر در کنار راهبردهای بلندمدت برای بهبود امنیت اقتصادی آنها، این خلاصه سیاستی براساس ارزیابی کیفیت حکمرانی برنامه ملی حمایت غذایی در ایران (۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸)، راهکارهایی مبتنی بر شواهد در این زمینه پیشنهاد می‌دهد.

ملاحظات تدوین توصیه‌ها

- مبنای ارائه توصیه‌ها، تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها (SWOT) به تفکیک هر یک از پنج مؤلفه حکمرانی است که براساس تحلیل بخش کمی و کیفی ابزار راهنمای حکمرانی در سیاست‌گذاری سلامت (HP-GGT) (۴) و تحلیل کیفی داده‌های ثانویه (تمامی اسناد رسمی شناسایی شده مرتبط و قابل‌دسترس) تنظیم شده‌اند.
- از نظر ذی‌نقشان برنامه و مطلعان کلیدی در تأیید و تکمیل فهرست توصیه‌ها استفاده شده است.
- توصیه‌ها با تمرکز بر هفت ذی‌نقش برتر در شبکه ایده‌آل حکمرانی برنامه ارائه شده‌اند که قابل تعمیم به سایر سازمان‌ها یا تشکل‌ها با ماهیت مشابه می‌باشند (نحوه گزینش ذی‌نقشان در شبکه مذکور، در خلاصه سیاستی منتشر شده دیگری در همین شماره با عنوان «طراحی و پایش همکاری‌های بین‌بخشی در برنامه حمایت غذایی از اقشار آسیب‌پذیر: رویکرد مبتنی بر تحلیل شبکه اجتماعی» اشاره شده است).
- در مورد هر توصیه، مدت‌زمان لازم برای تحقق آن به‌صورت میان‌مدت (۱ تا ۳ سال) و بلندمدت (۳ تا ۵ سال) مشخص شده است.

راهکارهای پیشنهادی برای بهبود کیفیت حکمرانی برنامه

بُعد مشارکت

- **در میان‌مدت**
  - افزایش اعمال نظرات کارشناسان و کارکنان سطوح اجرایی و ارائه خدمت در تصمیم‌گیری‌ها (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]

[DOI: 10.22034/6.3.10]

سازمان‌های حمایتی (سازمان بهزیستی کل کشور و کمیته امداد امام خمینی (ره))؛

- بهره‌گیری از ظرفیت ساختارهای موجود به‌جای ایجاد ساختار مشارکتی جدید (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)؛
- حمایت/ زمینه‌سازی برای فعالیت و ایفای نقش رسمی توسط سازمان‌های مردم‌نهاد در مراحل تدوین و اجرای برنامه (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)؛
- حمایت از حضور فعال نمایندگان جامعه هدف در جلسات تصمیم‌گیری برای انعکاس مستقیم نظرها و ترجیح‌های آنها (سازمان‌های حمایتی)؛
- تقویت شبکه‌های ارتباطی با دیگر سازمان‌های غیردولتی با اهداف مشابه (سازمان‌های مردم‌نهاد)؛
- تقویت ظرفیت نظام مراقبت‌های بهداشتی اولیه در شناسایی، رصد و بهبود وضعیت امنیت غذایی جامعه هدف (وزارت بهداشت، دفتر بهبود تغذیه جامعه)؛
- نهادینه‌سازی رعایت انصاف و تعامل مؤثر در نقد عملکرد سازمان‌های اجرایی (مراکز تحقیقاتی و دانشگاهیان).

- **در بلندمدت**
  - زمینه‌سازی برای رفع موازی‌کاری‌ها در حوزه‌های رفاهی (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)؛
  - حمایت از حضور و توانمندسازی زنان برای اثرگذاری بر تصمیمات و سیاست‌های اتخاذ شده (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)؛
  - افزایش توانمندی‌های نیروی انسانی از نظر فنی و اجرایی (سازمان‌های مردم‌نهاد)؛
  - ارتقای ظرفیت نیروی انسانی در گردآوری و ارائه اطلاعات موردنیاز به تصمیم‌گیران (مراکز تحقیقاتی و دانشگاهیان).

بُعد مسئولیت‌پذیری

- در **میان‌مدت**
  - نهادینه‌سازی پایش و ارزشیابی برنامه‌های حمایتی از منظر پیامدها و انطباق فعالیت‌ها با دستورالعمل اجرایی‌شان (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)؛
  - حمایت از طراحی و استقرار مکانیسم‌های رسمی برای حفظ مسئولیت‌پذیری کارکنان (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سازمان‌های حمایتی، مراکز تحقیقاتی و دانشگاهیان).
- **در بلندمدت**
  - حفظ استقلال مالی برای مطالبه‌گری و نقد آزادانه عملکردها در جامعه (سازمان‌های مردم‌نهاد).

بُعد شفافیت

- در **میان‌مدت**
  - توسعه زیرساخت‌ها و امکانات لازم برای اطلاع‌رسانی دقیق و به‌هنگام به کلیه ذی‌نقشان (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان‌های حمایتی) با تأکید بر نقش کلیدی رسانه‌ها؛
  - افزایش شفافیت سایبری در به‌اشتراک‌گذاری اسناد و مکتوبات مربوط به برنامه‌های حمایتی (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)؛
  - زمینه‌سازی برای بحث و بررسی دقیق ملاحظات سیاسی و امنیتی و تأثیرات آن در تصمیمات مرتبط (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)؛
  - افزایش شفاف‌سازی در خصوص رسالت، اقدامات و منابع مالی (سازمان‌های مردم‌نهاد).

بُعد استفاده از اطلاعات

- **در میان‌مدت**
  - تقویت همکاری و تعامل با جامعه علمی کشور در جهت اتخاذ تصمیم‌های آگاه از شواهد (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)؛
  - نهادینه‌سازی اجرای آزمایشی طرح‌ها (پایلوت) قبل از پیاده‌سازی سراسری آنها (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)؛
  - ایجاد زمینه برای یکپارچه‌سازی بانک اطلاعات رفاهی و حمایتی افراد در سراسر کشور (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان‌های حمایتی)؛
  - تقویت ظرفیت‌های پژوهشی برای احصاء شواهد در زمینه علت‌یابی فقر غذایی، نیازمندی و مشکلات اقشار آسیب‌پذیر (سازمان‌های حمایتی)؛
  - افزایش تولید شواهد درباره الگو و مدیریت آسیب‌پذیری در میان بخش‌های مختلف مردم (سازمان‌های مردم‌نهاد)؛
  - افزایش تنظیم و ارائه خلاصه‌های سیاستی مرتبط، به‌منظور ساده‌سازی و به‌هنگام نمودن شواهد موردنیاز سیاست‌گذار (مراکز تحقیقاتی و دانشگاهیان.
- **در بلندمدت**
  - تقویت نظام‌های اطلاعاتی در حوزه غذا و تغذیه برای رصد مداوم وضعیت امنیت غذایی در کشور (وزارت بهداشت، شورای‌عالی سلامت و امنیت غذایی).

بُعد پاسخگویی

- **در میان‌مدت**
  - زمینه‌سازی برای ثبت و پیگیری رسمی و آسان شکایت‌ها (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)؛
  - تقویت زیرساخت‌های لازم (مالی، نیروی انسانی و فنی) برای

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]

[DOI: 10.22034/6.3.10]

بهبود پاسخگویی بـه جامعـه هـدف (وزارت تعـاون، کـار و رفـاه اجتماعی و سازمان‌های حمایتی)؛

- آموزش و ارتقای مهارت کارکنان در هر دو سطح اجرایی و ارائـه خدمت برای تعامل صحیح و مؤثر با متقاضـیان حمایـت غـذایی (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان‌های حمایتی)؛
- تقویت مهارت نیروی انسانی در شناسایی و انعکاس نیاز، مشـکلات و ترجیحات واقعی خانوارهای آسیب‌پذیر (سازمان‌های مردم‌نهاد).

- **در بلندمدت**
  - تلفیق حمایت‌های غذایی با انواع دیگری از حمایت‌های اجتماعی در مورد اقشار آسیب‌پذیر و ناامن غذایی (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)؛
  - ارتقای کیفیت طراحی برنامه‌های حمایت غذایی با درنظرگـرفتن عوامل سنی، جنسی، وضعیت سلامتی و معیشتی و نیز موقعیـت جغرافیایی اقشار آسیب‌پذیر (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان‌های حمایتی)؛
  - زمینه‌سازی برای اطمینان از دسترسی تمامی اقشار آسیب‌پـذیر (نـه صرفاً جمعیت تحـت پوشـش سـازمان‌هـای حمـایتی) بـه کیفیـت مناسبی از حمایت غذایی (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی).

منابع

1. HLPE. Social protection for food security. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security. Rome: 2012.
2. Pérez-Escamilla R. Food Security and the 2015–2030 Sustainable Development Goals: From Human to Planetary Health: Perspectives and Opinions. Current Developments in Nutrition 2017; 1(7): e000513.
3. IFPRI. 2020 Global nutrition report: action on equity to end malnutrition. Bristol; Available at: https://globalnutritionreport.org/reports/2020-global-nutrition-report/
4. Hamra R, Siddiqi S, Carmel E, Ammar W. Assessing the governance of the health policy-making process using a new governance tool: the case of Lebanon. Health research policy and systems 2020; 18(1): 1-16.

Policy Brief

Collaborative Governance in Food Assistance for Vulnerable Groups: the Confluence of Synergy and Innovation

Mona Pourghaderi[1], Nasrin Omidvar[2], Amirhossein Takian[*3]

1. PhD candidate in Food and Nutrition Policy, School of Nutrition Science and Food Technology, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran
2. Professor, of Community Nutrition, School of Nutrition Science and Food Technology, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran
3. ⁎**Corresponding Author:** Professor, School of Public Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran, takian@tums.ac.ir

Abstract

This policy brief presents a collaborative structure for governing the national food assistance program for vulnerable groups, as a part of a comprehensive social support system. The authors call for attention to the number of suggestions to improve the quality of formulation and implementation of this program, which is facilitated by a network perspective.

Keywords: Collaborative Governance, Food Assistance, Vulnerable Groups, Iran

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]

[DOI: 10.22034/6.3.10]